

Príspevok k niektorým ekonomickým a organizačným problémom zhodnocovania ovocia

V. HORNIÁK

V posledných rokoch sme u nás zaznamenali nevídaný rozvoj ovocinárskej výroby. Plocha intenzívnych ovocných sádov každoročne rapidne vzrastá, a najmä pribúda jablonoňových sádov. T. č. máme na Slovensku už asi 6 miliónov jabloní a ich počet bude neustále vzrastať, lebo perspektívny plán rozvoja ovocinárstva ráta s rozšírením plochy intenzívnych sádov až na 20 000 ha, a to s vysokým zastúpením jabloní.

Tento prudký rozvoj ovocinárskej výroby kladie veľké nároky i na sféru skladovania, spracovania a odbytu ovocia. Podniky uvedenej sféry však nie sú schopné v krátkej budúcnosti uspokojivo vyriešiť tieto úlohy k spokojnosti výrobcov ovocia a preto pristupujú niektoré veľké špecializované ovocinárske JRD a ŠM k výstavbe ovocných skladov na dlhodobú úchovu ovocia a k zriaďovaniu prevádzkárni na spracovanie ovocia nevhodného na skladovanie a odpadového. Na organizačné zabezpečenie prevádzky týchto zariadení, ale najmä na riešenie odbytu ovocia zriaďujú si mnohé ovocinárske podniky spoločné družstevné podniky a odbytové združenia.

Tieto organizácie sa zaoberajú v súčasnom období najmä okruhom otázok, ktoré predniesli i v diskusii na tomto sympóziu a ku ktorým by som chcel predniesť niekoľko pripomienok. Sú to tieto otázky:

1. Aké sklady na úchovu ovocia budovať?
2. Na akom mieste budovať sklady?
3. Aké formy kooperácie a integračných spojení využívať pri skladovaní ovocia?
4. Ako najefektívnejšie zabezpečiť odbyt celého vyprodukovaného množstva ovocia?

Ad 1. Pokiaľ sa týka otázky, aké sklady budovať u nás, vyjadrím sa vo svojom príspevku len ku kapacitnej veľkosti, lebo otázke jednotlivých typov skladov a technológii skladovania ovocia sa na tomto sympóziu venovala prvoradá pozornosť.

Pán Ing. Lehoczský označil vo svojom referáte za optimálnu veľkosť ovocných skladov v Maďarsku 4.000—10.000 ton. V ZSSR považujú podľa časopisu Sadovstvo za optimálny sklad s kapacitou nad 2000 ton. Vo vyspelých západných krajinách považujú jednotliví autori za optimálnu kapacitu skladov podľa miestnych podmienok od 3000 do 8000 ton.

U nás nie sú v otázke kapacity skladov ešte zjednotené názory a domnievame sa, že v niektorých okresoch plánujú niekedy zbytočne menej efektívne sklady s nízkou uskladňovacou kapacitou. Tak napr. v okrese Komárno plánujú podniky blízko seba vzdialené až štyri sklady po kapacite 1000 ton. Obdobne v okrese Topoľčany a Levice plánujú po tri sklady s kapacitou 1000 ton.

Nechcem tvrdiť, že by sa nemali v odôvodnených prípadoch budovať i menšie sklady s kapacitou 1000—1400 ton. Myslím však, že by bolo treba uvážiť, či by nebolo účelnejšie v rámci medzipodnikovej kooperácie budovať združené sklady s vyššou kapacitou.

Príkladom nám môže byť okres Dunajská Streda. Tu začali ovocinárske podniky najprv budovať individuálne 2 menšie sklady s kapacitou 700 a 1400 ton. Po prvých skúsenostiach sa však rozhodli vybudovať spoločný sklad s kapacitou 3000 ton, ktorý rozšíria na 6000 ton. Obdobne plánujú výstavbu veľkokapacitných centrálnych skladov združených ovocinárskych podnikov v Senici, Čachticiach a v Štítniku s kapacitou po 5000 ton a v Nových Zámkoch s kapacitou 3000 ton.

Väčšie sklady majú výhodu najmä:

- pri uplatnení veľkovýrobnej technológie a vyššej úrovne technického vybavenia, napr. triedičky, baliaceho stroja ap.
- pri úspore nákladov na budovanie a vybavenie pomocných a doplnkových miestností, sociálnych zariadení, na výstavbu inžinierskych sietí, na vyvolané investície,
- pri efektívnom využití pracovníka, najmä odborných,
- pri organizácii odbytu ovocia a spracovania odpadového ovocia;
- i prevádzkové náklady na skladovanie sú nižšie. V blízkej budúcnosti bude iste rozhodujúce čo do rentability, či sú náklady na 1 kg jablák pri mesačnom uskladnení 90 hal. v malých skladoch, alebo 65 hal. vo veľkých, lebo treba rátať, že ceny jablák v jarnom období budú v budúcnosti klesať úmerne s rastom ponuky jablák.

Preto navrhujem v okresoch vypracovať výhľadové štúdie pre skladovanie, spracovanie a odbyt ovocia, v ktorých sa posúdia miestne podmienky a zdroje a navrhne také riešenie, ktoré by dlhodobe posudzované nevedlo k plytvaniu spoločenskými a družstevnými zdrojmi a nepripustilo technologicky, technicky a kapacitne zaostané formy podnikania, neschopné držať krok s vedecko-technickým pokrokom. Takéto usmerňovacie zásahy okresných riadiacich orgánov podložené ekonomickou analýzou nemožno považovať za administratívne dirigovanie, ale v socialistickom plánovanom hospodárstve sú žiadúce.

Katedra ekonomiky poľnohospodárstva VŠE v Bratislave je ochotná pomôcť pri vypracovaní takýchto výhľadových štúdií. Spracovali sme štúdiu pre okr. Bratislava-mesto a vidiek, vypracovávame pre okr. Senica a plánujeme spracovať pre okr. Trnavu. Od októbra t. r. môžeme pomôcť aj iným okresom, ktoré prejavia záujem.

Ad 2. Na akom mieste budovať sklady? Na otázku nemožno jednoznačne odpovedať, či pri sadoch alebo v spotrebiteľských centrách. Treba ich umiestňovať na miestach s optimálnymi podmienkami a pri výbere stanovišť treba prihliadať najmä na:

- dopravné vzdialenosti na prepravu ovocia zo sadu do skladu a zo skladu do miesta odbytu,

- na dopravnú sieť cestnú i železničnú, najmä stav ciest,
- na inžiniersku vybavenosť a vhodnosť stavebného pozemku,
- na iné faktory (čistota ovzdušia, bezpečnosť stanovišťa ap.).

Vhodné umiestnenie skladu z hľadiska dopravných vzdialeností a tým i z hľadiska dopr. nákladov a kvality ovocia má prvoradý význam. Toto možno zistiť metódou, ktorej základom je kombinačný postup a pri ktorej možno využiť exaktné matematické metódy, ktoré som uviedol v časopise Záhradník v roku 1968.

Pri použití týchto matematických metód nám vyšlo napr. optimálne miesto pre centrálny sklad 4000—5000 ton pre okr. Bratislava-vidiek v Stupave, pre taký istý sklad pre okr. Senica priamo v Senici. V niektorých okresoch nemožno však všetky podniky napojiť z hľadiska dopravných vzdialeností na 1 centrálny sklad. Tak napr. v okrese Senica by mali byť okrem centrálného skladu dva menšie vo vzdialenejších pestovateľských centrách Myjava — Jablonka a Rohožník.

Ad 3. Po marcovom pléne ÚV KSČS v roku 1967 sme v našom poľnohospodárstve a výžive prešli na vyšší vývojový stupeň kvalitatívnej fázy, v ktorom upúšťame od uzavretosti poľnohospodárskych podnikov a v záujme zvyšovania a skvalitňovania výroby potravín spájajú sa zdroje pre efektívne využívanie spoločných rezerv a vnášajú sa požiadavky na špecificky vlastnú štruktúru spoločenskej deľby práce medzi poľnohospodárskou prvovýrobou a spracovateľským priemyslom výživy, ako i ďalšími nadväzujúcimi odvetviami. Praktické zvýraznenie dostávajú tieto snahy uplatňovaním rozmanitých foriem horizontálnej i vertikálnej kooperácie medzi podnikmi poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu.

Z vyšších foriem kooperácie máme v súčasnom období u nás lepšie podmienky pre uplatňovanie horizontálnej kooperácie, keď poľnohospodárske podniky budujú spoločné družstevné podniky na skladovanie ovocia a zeleniny, ako aj združenia pre výrobu a odbyt ovocia a zeleniny.

V záujme pevnejšieho spojenia poľnohospodárskych výrobcov s odberateľmi ich výrobkov by však bolo účelné rozvíjať dôslednejšie i vertikálnu formu kooperácie a prejsť od zmluvných kooperačných vzťahov, (ktorými si spracovateľský priemysel a nákupné organizácie zabezpečujú potrebné produkty) na nadväzovanie integračných spojení, ktorých obsahom sú procesy zjednocovania a združovania jednotlivých hospodárskych činností. V tomto smere by mali iniciatívnejšie postupovať podniky potravinárskeho priemyslu a obchod s ovocím a zeleninou a využívať pre rozvoj skladovania, spracovania a odbytu ovocia a zeleniny voľné finančné zdroje, ktoré dnes už mnohé poľnohospodárske podniky majú k dispozícii pre investičnú činnosť. Prvým náznakom takýchto integračných spojení je budovanie spoločnej chladiarne na ovocie a zeleninu v Záhorskej Bystrici v kooperácii miestneho JRD s bratislavskými mraziarňami. Vytváranie hlbších priamych kooperačných vzťahov a integračných spojení medzi výrobcami ovocia a zeleniny na jednej strane a spracovateľskými podnikmi (liehovary, konzervárne, mraziarne) na druhej strane brzdí najmä nedostatok voľných finančných zdrojov vo väčšine podnikov potravinárskeho priemyslu, nejednotnosť ekonomických nástrojov vyhlasovaných z centra, nerovnoprávne postavenie podnikov potravinárskeho priemyslu a JRD, existencia medzičlánku — obchodu s ovocím a zeleninou — ktorý sa snaží monopolizovať výkup ovocia a zeleniny.

Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy spolu s Ministerstvom financií však majú snahu v budúcej päťročnici prejsť z doterajšieho živelného a sporadického usmerňovania rozvoja kooperačných vzťahov a integračných spojení a pristúpiť ku koncepcnému, cieľavedomému a organizovanému riadeniu celého tohto procesu a veríme preto, že sa vytvoria objektívne ekonomické a organizačné podmienky na všetkých stupňoch štátneho a hospodárskeho riadenia pre žiadúci rozvoj kooperačných vzťahov i pri zhodnocovaní ovocia a zeleniny.

Ad 4. V dohľadnom čase bude treba riešiť komplexne na vedeckom základe i problematiku odbytu ovocia. Pri rýchlom rozvoji ovocinárskej prvovýroby môžu nastať u nás odbytové ťažkosti s ovocím. Výroba jabĺk na Slovensku je plánovaná v takom rozsahu, aby zabezpečila po roku 1980 ročnú spotrebu na 1 obyvateľa do maximálnej výšky 50 kg (pozri správu ÚVÚPP „Nové smery vo výrobe a úchove potravín”).

Domnievame sa, že je to prívysoký odhad spotreby jabĺk, ak porovnáme spotrebu a jej perspektívy v iných vyspelých krajinách. Tak napr. v r. 1963 bola spotreba jabĺk v západoeurópskych krajinách v ročnom priemere 17 kg na osobu a v r. 1970 sa predpokladá zvýšenie na 19 kg (FAO Produktion Yearbook). Vo Francúzsku, kde je vysoký konzum ovocia a jablká patria medzi najlacnejšie druhy ovocia, nakúpil v r. 1967 občan priemerne ročne 12,6 kg jabĺk. V NSR plánujú perspektívne ročnú spotrebu čerstvých jabĺk 27 kg na osobu a 6 kg na spracovanie. V NDR naplánovali pre rok 1980 na základe marketingového prieskumu odbytu jabĺk ročnú spotrebu 29,8 kg na osobu.

Myslím si, že by bolo účelné i u nás upresniť odhad spotreby ovocia vedeckými metódami marketingu a pripraviť sa už teraz na umiestenie prebytkov ovocia, najmä jabĺk, či už na domácom trhu alebo v zahraničí. Bolo by predovšetkým potrebné prepočítať devizovú efektívnosť vývozu a dovozu jednotlivých druhov ovocia a získať údaje o možnostiach vývozu jednotlivých druhov). Súčasne treba už teraz obmedziť import jabĺk a chrániť tak našich producentov ovocia, lebo je paradoxom, ak napr. JRD Ladzany nemôže teraz na jar umiestniť na domácom trhu jablká, a podniky obchodu s ovocím a zeleninou dávajú prednosť dodávkam jabĺk zo zahraničia, lebo pre ne je pohodlnejšie prevziať vagónové zásielky priamo na rampe skladu. Doriešiť treba i problematiku spracovania takého veľkého množstva neštandardných jabĺk a jabĺk nevhodných na dlhodobé uskladnenie. Bolo by treba dať jasnú odpoveď poľnohospodárskym podnikom, aké množstvá týchto jabĺk je schopný potravinársky priemysel spracovať a v akom rozsahu a v ktorých ovocinárskych oblastiach majú ovocinárske podniky plánovať i výstavbu zariadení na spracovanie ovocia, a to či už z vlastných zdrojov alebo v kooperácii so spracovateľským priemyslom. Tento problém nemožno ponechať živelnému rozvoju, ale centrum by malo rozvoj spracovateľských kapacít efektívne usmerniť. Je na škodu veci, že na tomto sympóziu nevystúpil zástupca Ministerstva poľnohospodárstva a výživy, ktorý by k problematike zhodnotenia ovocia podal jasnú perspektívu.

V záujme efektívnejšieho zabezpečenia odbytu celej produkcie ovocia vytvárajú ovocinárske podniky združenia alebo spoločenské podniky pre odbyt ovocia a prípadne i zeleniny.

Na Slovensku má už takmer každý ovocinársky okres zriadené odbytové združenie. Pretože v blízkej budúcnosti nastanú už problémy pri odbyte ovocia,

najmä nadzmluvného, bolo by účelné pouvažovať o zriadení celoslovenského odbytového združenia na báze družstevnej, ktoré by koordinovalo odbyt ovocia a zeleniny v našej republike, účasť poľnohospodárskych podnikov na spracovaní ovocia a zeleniny a podieľalo by sa i na operáciách na zahraničných trhoch. Páči sa mi v tomto smere organizácia, akú majú v Rumunsku, kde družstevné organizácie realizujú už vyše 30 % produkcie ovocia a zeleniny na domácom a zahraničnom trhu a vytvorili tak zdravú konkurenciu dovtedy monopolnej štátnej nákupnej a odbytovej organizácii. Takéto spoločné združenie by malo mať len malý riadiaci aparát, ktorý by však využíval vedecké metódy marketingu na usmerňovanie odbytu ovocia a zeleniny, najmä presunov prebytkov v medziokresnom meradle z hľadiska celospoločenských záujmov a potrieb.

Z tohto stručného pohľadu na niektoré ekonomické a organizačné problémy zhodnocovania ovocia a zeleniny vidieť, že napriek úspechom, ktoré sme dosiahli, najmä v ovocinárskej prvovýrobe, máme ešte niektoré nedoriešené problémy najmä pri skladovaní ovocia a zeleniny a miestami už aj v odbyte ovocia a zeleniny. Máme však už dostatok odborných kádrov, ktoré sú ochotné pomôcť zodpovedným orgánom doriešiť i tieto otvorené problémy. Katedra ekonomiky poľnohospodárstva Vysokej školy ekonomickej chce tiež svojím podielom prispieť k ďalšiemu rozvoju ovocinárstva a zeleninárstva a k efektívnemu riešeniu problematiky zhodnocovania produkcie týchto dvoch významných odvetví nášho socialistického poľnohospodárstva.

S ú h r n

Prudký rozvoj ovocinárskej výroby, najmä jabĺk, kladie veľké nároky i na sféru skladovania, spracovania a odbytu ovocia. Podniky uvedenej sféry nie sú však schopné v krátkej budúcnosti vyriešiť tieto úlohy k spokojnosti výrobcov ovocia, a preto pristupujú niektoré špecializované poľnohospodárske podniky k výstavbe chladiarní na dlhodobé skladovanie ovocia. Na organizačné zabezpečenie prevádzky týchto zariadení a na riešenie odbytu ovocia zriaďujú si mnohé ovocinárske JRD a ŠM spoločné družstevné podniky a odbytové združenia.

V príspevku sa zaoberáme niektorými ekonomickými a organizačnými problémami, ktorými sa tieto spoločné podniky a združenia v súčasnom období najviac zaoberajú. Sú to najmä:

1. Otázka optimálnej veľkosti chladiarní ovocia (podľa skúseností zo zahraničia a našich prepočtov odporúčame budovať chladiarne s kapacitou 3000—5000 ton, pri ktorej sa efektívne využijú moderné stroje a zariadenia, pracovníci a uplatňuje sa veľkovýrobná technológia).
2. Miesto, na ktorom budovať sklady, a to buď v ovocnom sade, alebo v mieste odbytu. Pri riešení tejto otázky možno využiť i exaktné matematické metódy, ktorých základom je kombinačný postup.
3. Formy kooperácie a integračných spojení, ktoré možno využívať pri skladovaní ovocia a jeho odbyte, prípadne i pri jeho spracovaní.
4. Spôsob najefektívnejšieho zabezpečenia odbytu celého vyprodukovaného množstva ovocia, teda i ovocia neschopného na dlhodobé skladovanie.

К некоторым экономическим и организационным проблемам оценки Фруктов

Выводы

Стремительное развитие фруктовой продукции предъявляет большие запросы и на сферу складирования, обработки и сбыта фруктов. Предприятия вышеприведенной сферы однако не в состоянии в ближайшем будущем удовлетворительно решить эту задачу к удовлетворению производителей фруктов. Вот почему некоторые специализированные сельскохозяйственные предприятия приступают к постройке холодильников для долговременного складирования фруктов. Чтоб' организационно обеспечить эксплуатацию этих оборудований и сбыт фруктов, многие фруктовые сельскохозяйственные кооперативы и совхозы основывают совместные кооперативные предприятия и сбытовые объединения.

В статье я трактую некоторые экономические и организационные проблемы, которыми эти совместные предприятия и объединения в настоящее время больше всего занимаются. В особенности это:

1. Вопрос оптимальных размеров фруктохолодильников (согласно опыту за рубежом и нашим вычислениям, мы рекомендуем строить холодильники емкостью в 3.000—5.000 тонн, которая позволяет эффективно использовать новейшие машины и оборудования, работников и применить технологию массового производства).

2. Место, на котором будут строиться склады, а именно, или в фруктовом саду, или на месте сбыта. Решая этот вопрос можно также использовать и точные математические методы основой которых является комбинационный метод.

3. Формы сотрудничества и интегративных сношений, которые можно использовать при складировании и сбыте фруктов, а также и при их обработке.

4. Способы самого эффективного обеспечения сбыта всего выпускаемого количества фруктов, следовательно и фруктов, которые не могут долго держаться на складе.

Contribution to some economic and organisational problems of fruit evaluation

Summary

Intense development of fruit production especially of apples, is very pretentious from the aspect of the storage, processing and marketing of fruit. Enterprises of said sphere in short future satisfactorily are not capable to solve these problems to the satisfaction of fruit producers and therefore some specialized agricultural enterprises begin to build cold stores for long-termed fruit storage. Many fruit producing cooperatives and State farms are organizing the common cooperative enterprises and marketing associations for securing the operation of these plants and marketing of the fruit.

This contribution deals with some economic and organisational problems the most actual for these common enterprises and associations in present time. There are dealt especially:

1. Problem of optimal size of fruit cold stores (in accordance with the experiences from abroad and our conversion it is recommended to build cold stores with capacity of 3000—5000 tons in which workers modern machines and plants are effectively exploited and large-scale production is applicated).

2. Place where the stores are to be built is either in orchard or in the outlet. In solving these problems also the exact mathematic methods are usable the bases of which is combinational process.

3. Forms of cooperation and integrating junctions usable in fruit storing, its marketing and its processing eventually.

4. Method of most effective ensuring sale of whole produced quantity of fruit consequently also of the fruit not capable for the long-termed storage.